

BARBARA ŠTEBIH GOLUB

U Mjesecu hrvatskoga jezika o povijesti hrvatskoga jezika

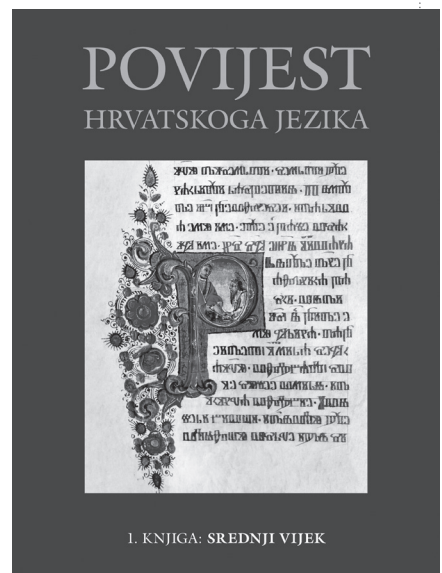
U prvome broju časopisa *Hrvatski jezik* koji izlazi u Mjesecu hrvatskoga jezika odlučili smo prikazati ediciju Društva za promicanje hrvatske kulture i znanosti *Croatica* koje je pokrenulo i dosad uspješno ostvarivalo projekt izdavanja velike povijesti hrvatskoga jezika od srednjega vijeka do 21. stoljeća. Dosad su u dvogodišnjem ritmu objavljene prve tri knjige toga niza: *Srednji vijek* (2009., ur. Stjepan Damjanović), *16. stoljeće* (2011., ur. Ante Bičanić, Radoslav Katičić i Josip Lisac) te *17. i 18. stoljeće* (2013., ur. Ante Bičanić, Radoslav Katičić i Josip Lisac). Riječ je o izdavačkome pothvatu koji ima kapitalnu važnost za hrvatsku kulturu jer u nas dosad takva izdanja nije bilo, a s ponosom možemo reći da ga nemaju ni neki od „velikih” svjetskih jezika.

Vrlo složenoj temi pristupilo se sintezno te se pisanje pojedinih poglavlja povjerilo stručnjacima koji su se već prije dokazali u obrađivanju teme koja im je povjerena. Važan i odgovoran posao uspješno su odradili urednici koji su postigli da se brojni autori ne ponavljaju, da se služe istom metodologijom i nazivljem te da njihovi tekstovi čine skladan mozaik povijesti hrvatskoga jezika.

U svim trima dosad objavljenim knjigama osim jezičnopovijesnoga pregleda dan je i prikaz cjelokupne onodobne društvene, političke i kulturne situacije u hrvatskim zemljama, što je popraćeno i veoma bogatim likovnim priložima, fotografijama hrvatskih kulturnih spomenika i preslikama starih tekstova o kojima se govori.

Na kraju svake knjige donosi se antologija pomno odabranih transkribiranih i transliteriranih tekstova, pa se na taj način čitateljima pruža cjelovit uvid u građu.

U prvoj je knjizi obrađeno razdoblje srednjega vijeka i dan pregled povijesti hrvatskoga jezika, i narodnoga i pisane baštine, a autori priloga najveći su poznavatelji hrvatske medievistike. Tako akademik Josip Bratulić na početku knjige piše o hrvatskome jeziku, hrvatskim pismima i hrvatskoj književnosti kao svjedocima identiteta Hrvata. Dugo i složeno razdoblje od praslavenskoga do hrvatskoga jezika, razvoj glasova i oblika obradio je akademik Ranko

Matasović. Mateo Žagar opisuje tri hrvatska pisma u srednjemu vijeku: glagoljicu, ćirilicu i latinicu. Milan Mihaljević bavi se hrvatskim crkvenoslavenskim jezikom kao prvim slavenskim književnim jezikom, njegovom periodizacijom, spomenicima, morfologijom, sintaksom i leksikom, a akademik Stjepan Damjanović piše o staroslavenskome i starohrvatskome u hrvatskim srednjovjekovnim tekstovima.

Osobito je zanimljiv prilog Anđele Frančić o onomastičkim svjedočenjima u hrvatskome, tj. o prethrvatskoj onimiji, podrijetlu hrvatske toponimije i antroponimije te razvoju antroponimijske formule. Problemom dijalektne diferencijacije u hrvatskome bavi se Josip Lisac.

U posljednjemu poglavlju, naslovljenu *Antologija hrvatskih srednjovjekovnih djela*, kronološkim su redom doneseni izabrani odlomci glagoljičnih, ćiriličnih i latiničnih djela s transliteracijom odnosno transkripcijom tekstova po izboru akademika Stjepana Damjanovića, Borisa Kuzmića, Milana Mihaljevića i Matea Žagara (npr. *Baščanska ploča, Bečki listići, Vinodolski zakonik, Istarski razvod, Misal kneza Novaka*). Tekstovi su popraćeni i slikama izvornika.

U drugoj se knjizi svestrano, temeljito i podrobno osvjetljava cjelokupna jezična problematika burnoga i prijelomnoga 16. stoljeća i povijesne okolnosti u kojima se zatekao hrvatski narod (protestantizam, protureformacija, migracije stanovništva pred turskim nadiranjem).

U hrvatski jezik na pragu novovjekovlja uvodi nas studija akademika Radoslava Katičića koja pruža iscrpnu sliku društvenih i povijesnih okolnosti toga razdoblja.

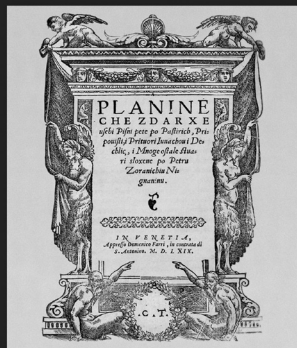
Josip Lisac opisuje hrvatska narječja u 16. stoljeću, njihova obilježja, razvoj i razmještaj te odnos narječja i pisanih stilizacija hrvatskoga jezika.

Slijede tri poglavlja posvećena trima književnim stilizacijama hrvatskoga književnog jezika – kajkavskoj, čakavskoj i štokavskoj – koja su jednako strukturirana, tj. sastoje se od uvoda, opisa slovopisa i pravopisa, fonologije, morfologije, sintakse te leksika i frazeologije pojedinih stilizacija. Kajkavski hrvatski književni jezik prikazala je Diana Stolac, čakavski Amir Kapetanović, a štokavski Sanja Vulić.

Tronarječni tip hrvatskoga književnog jezika predstavio je akademik Josip Bratulić iz čijega zanimljivoga teksta doznajemo o reformaciji kao društvenome i vjerskome pokretu te njezinu utjecaju na hrvatski duhovni život i

jezik. Upoznaje nas i s hrvatskim protestantskim piscima te s ozaljskim književno-jezičnim krugom povezanim s posjedima Zrinskih i Frankopana.

POVIJEST HRVATSKOGA JEZIKA

2. KNJIGA: 16. STOLJEĆE

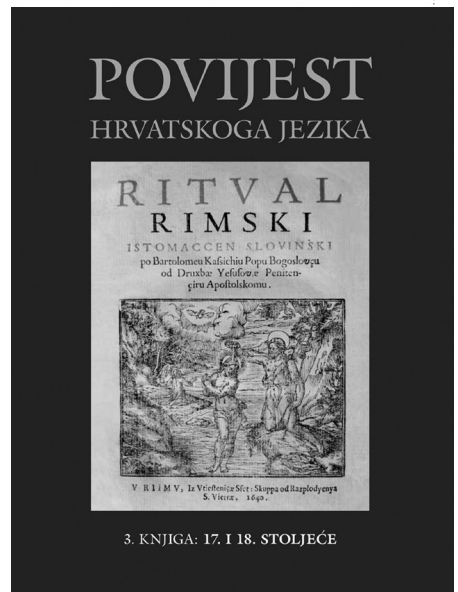
Akademik Stjepan Damjanović piše o jeziku hrvatskih glagoljičnih tekstova, a Boris Kuzmić o jeziku hrvatskih pravnih tekstova.

I u ovoj je knjizi posebno poglavlje posvećeno hrvatskim imenima iz domovine i dijaspore, a potpisuje ga Anđela Frančić. S hrvatskim leksikom i leksikografskim djelima 16. stoljeća upoznaje nas Marko Samardžija.

Autorske priloge zaokružuje akademik Ranko Matasović tekstom o razvojnome stanju europskih jezika i njihovom usporedbom s onodobnim hrvatskim jezikom uz poseban osvrt na leksičke posuđenice u hrvatskome.

U *Antologiju djela iz 16. stoljeća*, kojom knjiga završava, kronološkim su redom uvršteni odlomci uglavnom autorskih književnih djela toga razdoblja, no ima i anonimnih glagoljaških, protestantskih i pravnih tekstova.

Treća knjiga, *17. i 18. stoljeće*, posvećena je razvoju hrvatskoga jezika tijekom dvaju kulturnopovijesnih razdoblja: baroka i prosvjetiteljstva. Opsežno su prikazani jezični procesi koji polagano, ali sigurno vode ka konačnom oblikovanju modernoga hrvatskog jezičnog standarda. Jezični je razvoj opisan na svim razinama (fonološkoj, morfološkoj, tvorbenoj, sintaktičkoj i semantičkoj) u svim narječjima i u svim književnojezičnim stilizacijama. Posebna su poglavlja posvećena hrvatskim slovnica i rječnicima, hrvatskim pismima i imenima te mjestu hrvatskoga na onodobnoj jezičnoj karti Europe. Autorom je uvodnoga, sinteznoga poglavlja akademik Radoslav Katičić, Josip Lisac opisuje onodobna hrvatska narječja, dok o stilizacijama hrvatskoga književnog jezika pišu Sanja Vulić (*Štokavski hrvatski književni jezik u 17. stoljeću*), Loretana Farkaš Brekalo (*Štokavski hrvatski književni jezik u 18. stoljeću*), Ivica Vigato (*Čakavski hrvatski književni jezik u 17. i 18. stoljeću*) i Barbara Štebih Golub (*Kajkavski hrvatski književni jezik u 17. i 18. stoljeću*). O hrvatskim pismima i pravopisima piše Mateo Žagar, o slovnica Sanda Ham, a o leksiku i leksikografiji Marko Samardžija. U prilogu Anđele Frančić veoma se zanimljivo govori o osobnim imenima i običajima njihova nadijevanja, ženskim prezimenima i prezimenima domazetova, pseudonimima hrvatskih latinista, onodobnoj toponimiji. I ovaj svezak zaokružuje akademik Matasović analizom odnosa hrvatskoga i europskih jezika tijekom 17. i 18. stoljeća. Antologiju tekstova baroka i prosvjetiteljstva pripremili su Sanja Holjevac, Josip Lisac i Diana Stolar.

O projektu, njegovu pokretanju i daljnjemu tijeku glavni urednik Ante Bičanić rekao nam je sljedeće: „Izdavački projekt *Povijest hrvatskoga jezika* započeo je 2007., kad su okupljeni urednici i prvi suradnici. Dosad je na projektu surađivalo dvadesetak jezikoslovaca sa Sveučilišta u Zagrebu, Rijeci, Zadru i Osijeku te iz Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Staroslavenskoga instituta. Pri pokretanju ovoga nacionalnog izdavačkog projekta namjera je izdavača bila dati hrvatskoj javnosti sintezni pregled povijesti hrvatskoga jezika prikazujući njegov vanjski razvitak (povijesne, političke i kulturne prilike), ali i unutarnji razvitak (promjene jezičnih jedinica). Kako bi knjige bile kvalitetne i u likovnome smislu, nastojali smo pripremiti kvalitetne fotografije hrvatskih djela pisanih latinicom, glagoljicom i ćirilicom te ostale likovne priloge. Grafički smo ih obradili i rasporedili po stranicama tako da prate sadržaje o kojima pišu autori. Ovaj projekt naglašava da je temeljna značajka hrvatske jezične povijesti višedijalektnost i tronarječnost: čakavski, kajkavski i štokavski nisu tri različita književna jezika, nego tri narječne stilizacije hrvatskoga književnog jezika, koji nije nastao odabirom jednoga narječja, nego međuodnosom triju narječja. Zato se može nedvojbeno zaključiti da je tronarječnost važno obilježje hrvatskoga književnog jezika. Dosad su objavljene tri knjige, a u sljedećim dvjema opisat će se razvitak hrvatskoga jezika u 19. i 20. stoljeću.”

Na kraju možemo zaključiti da je riječ o ediciji koju odsrca preporučujemo našim čitateljima jer nije namijenjena samo jezikoslovcima, nego će zanimljiva i korisna biti i svim obrazovanijim govornicima hrvatskoga jezika.